

TANULMÁNYOK

DOI: 10.17165/TP.2015.1-2.1

BORBÉLYOVÁ DIANA – SLEZÁKOVÁ TATIANA

A pedagógiai szervezési feltételek optimalizációja a gyermek első évfolyamba való beilleszkedésének kontextusában

A tanulmány az általános iskola első osztályában megvalósuló tanulási-tanítási folyamat specifikumaival, a pedagógiai szervezési feltételek optimalizációjával foglalkozik a gyermek új környezetbe való beilleszkedésének kontextusában. A szerzők figyelmének fókuszában a fejlesztő környezet kialakításhoz szükséges azon elvek elemzése áll, amelyek segítségével megteremthető a gyermek számára az érzelmi biztonság, hogy legyőzhesse az ismeretlen környezet által kialakult bizonytalanság-érzését, valamint biztosítható a gyermek testi és lelki egészségének megóvása. Az óvodásból lett kisdiák ugyanis csak harmonikus környezetben képes jó teljesítményt nyújtani, és érzelmi biztonságban tud igazán megnyílni. Ezáltal a pedagógus egyik fontos feladata az iskolába lépéskor az adaptációs időszak megkönnyítése, s ezzel együtt a fejlesztő környezet jól átgondolt kialakítása.

Bevezetés

Az ember élete során többször találja magát olyan élethelyzetekben, amikor alkalmazkodnia kell megváltozott környezetéhez vagy környezete megváltozott feltételeihez. Bár ez rendszerint átmeneti időszak az egyén életében, mégis megterhelően hathat a szervezetére, hiszen különféle előre nem látható akadályokat kell legyőznie, hogy kiegyensúlyozottan tudjon élni és tevékenykedni az adott élettérben.

Az egyik ilyen jelentős átmeneti időszak a gyermek óvodából (vagy családi környezetből) iskolába való átlépése, amikor nemcsak a gyermek, de a család életmódjában is nagy változás áll be. Míg az addigi fő tevékenység, a játék háttérbe szorul, a tanulás főszerepet kap. A megváltozott napirend által bizonyos eddig nem végzett tevékenységek rendszeressé válnak, és kialakul a kötöttebb életritmus. A gyermeknek új viselkedésmintákat kell elsajátítania, mivel némely reagálási sémája az új környezetben már nem működik olyan hatékonyan, mint eddig. A beilleszkedés során olyan mechanizmusok érvényesülnek, amelyek befolyásolják a gyermek iskolai beilleszkedését, s ezek a változások a gyermek pszichikumára és szervezetére megterhelően hathatnak. Ezért a gyermek első évfolyamba való beilleszkedésének kapcsán fontos foglalkozni a beilleszkedés specifikumaival, melyek ismeretében olyan edukációs

környezetet kell kialakítani, amely érzelmi biztonságot nyújt a gyermek számára (Vekerdy 2001), s amelyben megtalálja lelki egyensúlyát. Csak ekkor kezdődhet a sikeres beiskolázási folyamat.

Az adaptáció multidimenzionális megközelítése

A szakirodalomban az adaptáció fogalmának többszemponútú megközelítésével találkozhatunk. Témánk kontextusában azonban a fogalom értelmezésének kapcsán a pszichológiai, pedagógiai, szociológiai és didaktikai aspektusait tartjuk fontosnak kiemelni, melyek szorosan összefüggenek egymással. A pedagógiában az adaptáció fogalma elsősorban a gyermeknek az intézményhez való alkalmazkodását jelenti, mely jelen esetben az iskola. Pszichológiai megközelítésben a beilleszkedés alatt az egyén ingerküszöbének, érzékenységi küszöbének változását értjük, vizsgáljuk az egyén és környezetének kapcsolatát, valamint az ingerek hatására létrejövő reakciókat. Didaktikai szempontból az edukációs környezetnek a gyermekhez, annak életkori és egyéni sajátosságaihoz való igazítását tartjuk szem előtt. Szociális aspektusból megközelítve fontosnak tartjuk vizsgálni a szociális szerepek elsajátítását. Véleményünk szerint a gyermek első évfolyamba való beilleszkedését csak akkor tudjuk komplexen magyarázni, ha mind a négy szempontot számba vesszük.

Korotajeva (2008) az adaptációnak három síkját különbözteti meg: fiziológiai, pszichológiai és szociális (gyakran adjusztációnak is nevezi a szakirodalom). Fiziológiai adaptáció alatt a szervezet külső megváltozott környezethez való alkalmazkodását értjük. A folyamat során a szervezet megterhelése adaptációs mechanizmusok fokozatos kialakulását indukálja, melyek segítik a belső egyensúly megteremtését, hogy az egyén megfelelően tudjon „működni“ a megváltozott feltételek mellett. Ha a túlzott megterhelés hatására nem alakulnak ki adekvát adaptációs mechanizmusok, beilleszkedési nehézségek jöhetnek létre. Tünetei lehetnek: szorongás, érzelmi feszültség, pszichoszomatikus tünetek, tanulási nehézségek, stb. Řezáč (1998) a szociális adaptációt úgy jellemzi, mint a társadalmi környezethez való alkalmazkodás folyamatát, amely során az egyik oldalon aktív beavakozás jön létre a környezetbe, másik félről – az egyén részéről – viszont új ingerek befogadásáról beszélhetünk. Kiemeli a szociális tanulás fontosságát, amelyet a szociális helyzetek megoldására szolgáló viselkedésmódok komplexumaként jellemez. Linhartová (2008) szerint az ember a szociális tanulás által tanul meg emberek közt élni. A többiekkel való érintkezés során elsajátítja azokat a szokásokat, normákat, hozzáállásokat és kompetenciákat, amelyek szükségesek a társas érintkezésben. Nrvadorub (2013) szerint a sikeres pszichológiai

adaptáció mutatói a következők: a gyermek szívesen jár iskolába, örömmel írja a házi feladatot, szívesen beszél az iskolai történésekről, jókedvű, és nem zárkózik magába. Az ellentétes megnyilvánulások arról tanúskodhatnak, hogy a gyermek még nem nyerte el belső egyensúlyát, nem tudott alkalmazkodni az új környezethez.

Több tanulmány a pszichológiai és szociális adaptációt együttesen taglalja, és a szerzők komplex fogalomként, mint pszicho-szociális adaptációt vizsgálják (Slezáková 2012; Aleksandrovna 2013). Azonosulunk véleményükkel, hiszen a pszichikus és szociális folyamatokat nem lehet teljesen elhatárolni egymástól, különösképp a beilleszkedés során. Az adaptációt mindig befolyásolja az egyén pszichikuma, problémamegoldó képessége, valamint az, hogy hogyan tudja kezelni és megoldani a felmerülő helyzeteket, illetve hogyan tud megfelelni az elvárásoknak, amelyeket az új szociális környezet támaszt vele szemben.

A pszichoszociális adaptáción belül külön területet képvisel az iskolai beilleszkedés. A szakemberek úgy határolják be, mint a diák aktív alkalmazkodását az új megváltozott szociális környezethez, vagyis jelen esetben az iskolához. Gennadevna (2012) szerint az iskolai beilleszkedés vonatkozásában kiemelt fontossággal bír az új szociális szerepek elsajátítása és az új szociális kapcsolatok kialakítása, melyek színvonala a gyermek szociális fejlettségének stabilizációját mutatja. Bogomolova (Saburčev et. al. 2013) hasonló nézetet vall. Az iskolai adaptáció az ő véleménye szerint is a gyermek alkalmazkodását foglalja magában az új szociális feltételekhez és helyzetekhez, mint a napirend, az új kapcsolatok és elvárások. Azonban ezen felül még fontosnak tartja kiemelni, hogy a folyamat sikeressége érdekében a pedagógusoknak és a szülőknek tudatosítaniuk kell, hogy az új szerepekből adódóan (diák és osztálytárs szerepe) mely tevékenységek, események és elvárások jelenthetnek a gyermek számára túlzott megterhelést, és ezzel egyidejűleg befolyásolják a belső átélést és a viselkedést. Sidorov és Parnjakov (2012) szerint a folyamatot leginkább befolyásoló tényezők:

- a megváltozott napirendhez való alkalmazkodás (a tanítási óra hossza, az órák száma, a feladatok sokasága),
- az új kollektívába való beilleszkedés (új szociális státusz megszerzése, kooperáció),
- a pedagógus elvárásaihoz való alkalmazkodás,
- az otthoni új helyzetekhez és hozzáállásokhoz való alkalmazkodás (mint a fegyellemmel kapcsolatos elvárások, a szülők eddigitől eltérő hozzáállása a kötelességek teljesítéséhez),
- a teljesítmény pedagógus általi értékelésének elfogadása.

Vágnerová (1996; 2005) szerint az iskolai adaptáció csak akkor lehet sikeres, ha a gyermek szociális fejlettsége eléri a megfelelő szintet. A pszichoszociális adaptáció optimális lefolyásáról a következő jelek tanúskodnak leginkább: adekvát magatartás a tanuló részéről, a kontaktuskészség megfelelő alakulása az osztálytársakkal és a pedagógusokkal szemben, megfelelő önkontroll, saját érdekek alárendelésének készsége a csapat érdekeinek (Slezáková–Tirpáková 2006). A felsorolt mutatók akár kiindulópontként is szolgálhatnak az iskolaérettség megállapításakor.

A gyermek beilleszkedése az iskolai környezetbe

Minden gyermek egyedi, ezért az iskolába való beilleszkedés kezdeti igényes időszakát mindegyik másként éli meg. Némelyek számára nem okoz problémát az átmenet, sajnos azonban sokakat megvisel. Amennyiben a gyermek az új környezetben nem érzi jól magát, ez a tény befolyásolja teljesítményét, nehezíti új szociális pozíciójának kivívását, rányomja bélyegét a gyermek személyiségének alakulására, fejlődésére. A beilleszkedés lefolyása azonban nemcsak a gyermek teljesítményét és szociális pozíciójának kivívását befolyásolja, hanem az egészségét is, legfőképp az iskolába való belépés utáni néhány hónapban, de akár a későbbiek folyamán is. Kutatások kimutatták, hogy az iskolai adaptáció első három hónapjában gyakoriak a beilleszkedéssel kapcsolatos problémák. Magyarországon a gyermekek 15–30%-ánál (Ronkoviczné–Gergely 2012) mutatták ki, hogy nem problémamentes az adaptáció időszaka. Oroszországban pedig a gyermekek közel 24% -nál állapították meg komolyabb nehézségeket, és 44% -nál kisebb problémákat (Masanskaja–Samsonova 2013).

Fontosnak tartjuk a testi és lelki egészség védelmét, ezért hangsúlyozni szeretnénk az egészséges kezdet fontosságát. A kezdeti időszakban a pedagógusoknak sokkal több figyelmet kellene szentelniük a beilleszkedési folyamatok támogatására, a szociális kapcsolatok építésére, mint magára a tanulásra. A tanulási szokások kialakítása és stabilizálása ugyanis csak akkor fog sikerülni, ha a tanuló jól fogja magát érezni az iskolában. Ezen vélemény kapcsán szükségesnek tartjuk olyan kérdések felvetését és vizsgálatát, amelyek a gyermek-szülő-pedagógus háromszögre irányulnak, mint például: az óvodából vagy a családi közegből az iskolába való átlépés nehézséget okoz-e a gyermekek számára? Ebben a számukra igényes időszakban a családtagok és pedagógusok több figyelmet szentelnek-e nekik, több szeretettel halmozzák-e el őket? Készen áll-e az iskola és a pedagógus arra, hogy a tanítási folyamaton

kívül figyelmet szenteljen a kisdíák beilleszkedésének, esetleges problémáinak felismerésére és kezelésére? A pedagógus megfelelő feltételeket tud-e teremteni ahhoz, hogy a gyermekek beilleszkedése a lehető legproblémamentesebb legyen?

Mint már említettük, az iskolába való belépéskor a gyermeknek egy új, ám kötelező szereppel kell azonosulnia, a diák/tanuló szerepével. A szakemberek véleménye szerint ugyanis a szociális (társadalmi) szereppel való azonosulás a sikeres beilleszkedés alapfeltétele. A tanulószerep mellett azonban párhuzamosan megjelenik az osztálytárs szerepe is. Ezáltal a gyermeknek meg kell tanulnia nemcsak együttműködni, hanem versengeni is. A két párhuzamos szerep bizonyos mértékig ellentétes, ami a gyermekben belső feszültséget válthat ki. A versengőtárs szerepében a gyermeknek ugyanis meg kell tanulnia érvényesülnie bizonyos helyzetekben, és jobbnak kell lennie másoknál. A másik, az együttműködő társ szemszögéből pedig tudnia kell empátikusnak lennie, és szolidaritással tekinteni másokra. A kisdíák nehezen találja meg az egyensúlyt a versengés és a kooperáció közt, hiszen ezek számára teljesen ellentétes pólusok. Mindezek mellett azonban a társadalom értékeit még további szabályok, normák és elvek tükrében kell elsajátítania. Hozzá kell szoknia az új rendszabályokhoz, és a már említett kötött napirendhez. Ezért nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az iskola objektív faktorai nagyban befolyásolják a tanuló szubjektív észlelését. A szubjektív benyomások ugyanis meghatározzák érzéseit, tanulását, másokhoz való viszonyát.

A sokéves pedagógiai gyakorlat alapján megállapítottuk, hogy az első évfolyamba való belépéskor a pszichoszociális adaptáció lefolyása problémásabb azoknál a gyermekeknél, akik nem jártak óvodába. Náluk ugyanis még nincsenek kialakítva a kollektívában elvárt viselkedés alapszokásai, ezáltal nehezebben tudnak együttműködni, barátokat szerezni, konfliktushelyzeteket megoldani, vagy akár stratégiákat kialakítani, melyek segítik a szociális kapcsolatok alakítását. Ezért nagyon fontos, hogy a pedagógus a tanulási-tanítási folyamaton kívül kiemelt figyelmet szenteljen a mentálhigiénének, az osztálytermi klíma alakításának és a csoporton belüli kapcsolatok formálásának, s azok alakulását pozitívan támogassa.

Az óvodai és az alsó tagozatos képzés folytonossága mint az edukációs feltételek optimalizációjának kiindulópontja

Az iskola beilleszkedést nagyban befolyásolják az intézmény által megteremtett feltételek és a pedagógus személyisége, hozzáállása. Az adaptációval kapcsolatban ezért hangsúlyoznunk kell az iskola egyik legfontosabb feladatát, amely eddig nem, vagy csak kis mértékben kapott

teret, annak ellenére, hogy döntő szereppel bír. Ahhoz ugyanis, hogy a beilleszkedés sikeres legyen, a környezetet alakítani kell az adaptációs folyamat specifikumainak figyelembevételével és a gyermek igényeinek összefüggésében. Az iskolai környezetnek elsősorban biztonságot kell sugározni a gyermekek számára, valamint olyan elfogadó légkört kell biztosítani a sokrétűség szellemében, amely érezteti a diákkal fontosságát, szerethetőségét. Ezért az iskolának és a pedagógusnak feladata a pedagógiai-szervezési feltételek optimalizációja, mégpedig oly módon, hogy a tanuló szempontjából a lehető leghatékonyabb legyen.

Több külföldi, de a hazai rendszer iskolapolitikájának is egyik célja az óvodai és iskolai nevelés-oktatás folytonosságának biztosítása, amelyet azonban nem sikerül teljes mértékben megvalósítani. Bár a kontinuitás lényegi megragadásában, felfogásában és magyarázatában hazánkban a komplexitást tartjuk fontosnak (mint a célok és tartalom egymásra épülése, módszerek és eszközök hasonló alkalmazása terén), a gyakorlat során a megvalósítás mégis gyakran hiányos az elmélettel szemben. Ennek egyik bizonyítéka az a tény, hogy nincs kellő figyelem fordítva a gyermek óvodából (vagy családi környezetből) iskolába való belépésének gördülékeny biztosítására. Ez a hozzáállás indokolja, hogy hangsúlyozzuk a pedagógusok speciális felkészítésének fontosságát az említett tények tükrében mindkét intézményben, valamint kiemeljük a szülők felkészítésének szükségességét.

Sazonova (2010) összefoglalta azokat az alapelveket, amelyeket a gyermek óvodából iskolába való problémamentes belépésének biztosítása érdekében szükséges alkalmazni:

- az egyes életkori szakaszok jellegzetességeinek figyelembevétele a gyermek fejlődésének szempontjából: az első évfolyambeli oktatásnak az óvodai nevelés által biztosított fejlettségi szinthez kell igazodnia, s ezen kiindulópont alapján a gyermek személyiségének azon összetevőit kell fejleszteni, amelyek elengedhetetlenek az iskolai munka végzéséhez, vagy amelyek még nincsenek kialakulva, illetve hiányosak;
- az egyén individuális fejlődésének biztosítása pozitív klíma teremtése által az osztály sokszínűségének figyelembevételével: a gyermekkel való bármilyen munka során a gyermek egészségének megőrzését és megszilárdítását kell szem előtt tartani;
- az óvodai és iskolai oktató-nevelő munka egymásra épülése a célok, a tartalom és az alkalmazott módszerek terén;
- a folytonosság megnyilvánulása az óvodai és az iskolai nevelés irányultságában (nevelési, művelődtető és formatív funkciók terén);

- partneri együttműködés a folyamatban részt vevő felek részéről: óvodapedagógusok, nevelők, pszichológusok, logopédusok, speciális pedagógusok, első évfolyamban oktató pedagógusok;
- együttműködés az óvoda, iskola és család részéről a gyermek iskolára való felkészítésének szempontjából.

A kiemelt alapelvek megvalósításával jelentősen meg lehet könnyíteni az óvoda–iskola átmenetet, s az iskolai gyakorlatban olyan edukációs környezetet teremtését lehet elősegíteni, amely biztosságot sugároz a kisiskolás felé, s amelyben minimálisra lehet csökkenteni a beilleszkedési problémákat. A számára kedvező környezetben ugyanis a gyermek nyugodt körülmények között, stresszmentesen tud azonosulni új kötelező szerepeivel.

Az osztály sokrétűségét (diverzitását) figyelembe vevő környezet kapcsán azonban további kérdésekkel kell foglalkozni, mint például a különböző szociális és családi háttér hatásai, vagy az iskolakészültség eltérő szintje. Az iskolai adaptáció fényében speciális tényeket is kell vizsgálni a pedagógiai gyakorlat szintjén, hiszen a társadalmi változások és a modern életvitel állandó változásokat generál. Megfigyelhető, hogy az oktatási intézményekben egyre nagyobbak a szociális különbségek a gyermekek között, valamint egyre több a más nemzetiséghez, etnikumhoz tartozó tanuló. A szociálisan gyengébb csoportba tartozó lakosság migrációja külföldről hazánkba magával hozta a más etnikumokhoz tartozó lakosság megnövekedését. Ezért figyelembe kell venni az ilyen jellegű tényeket is, hiszen ezeknek a gyermekeknek nagyon sok specifikus akadállyal kell megküzdeniük. Az iskolába lépéskor teljesen más tapasztalatokkal és értékorientációval rendelkeznek, más szokásrendszerrel vannak felvértezve, amelyet hazájuk szociokulturális háttere befolyásolt. Más az életvitelük, életstílusuk, ami megnehezíti számukra a beilleszkedést. Az utóbbi években megnőtt a szociálisan hátrányos helyzetű családból származó gyermekek száma, de jelentősen növekedett az ingerszegény környezetben élők száma is. Ide nemcsak a „szegény“ családok gyermekeit soroljuk, hanem azokat is, akik, bár jólétben nevelkednek, szüleik nem fordítanak kellő figyelmet személyiségük fejlesztésére. Legtöbb esetben a szülő karrierjének építése, túlzott elfoglaltsága és a pénz hajszája áll a háttérben. Foglalkoznunk kell továbbá a sajátos nevelési igényű gyermekek csoportjával is, akik az inkluzivitás elve alapján leggyakrabban hagyományos óvodát és iskolát látogatnak, hiszen joguk van a teljes értékű fejlesztéshez kortársaik közt az intakt populációban. E területen még nagyon sok hiányosság van, mert az elmélet a gyakorlatban nehézkesen valósul

meg. Az adaptáció függvényében figyelembe kellene venni a sajátos nevelési igényű gyermekek speciális igényeit, de sajnos jelenleg hazánkban a pénzühiány miatt hiányoznak az iskolákban a megfelelő anyagi eszközök, speciális segédeszközök, speciális pedagógusok, pedagógus-asszisztensek, valamint túlterheltség és időhiány miatt nem színvonalas az összmunka a pedagógus, a pszichológus, a szülő és a speciális pedagógus között. A magas osztálylétszámok miatt a pedagógusnak nem jut elég ideje az egyéni fejlesztésre, a gyermek lelki világának kellő ápolására. Az első évfolyamban ugyanis még mindig az oktatási funkció az erősebb a nevelési funkcióval szemben. Ezáltal a központi szerepet az első naptól fogva a tanulás kapja, s nem az iskola megszerettetése, a gyermek lelki egyensúlyának megóvása. Ezért tartjuk nagyon fontosnak kiemelni, hogy a fejlesztő és biztonságot adó környezet kialakításnak érdekében szorosabban kellene együttműködniük a gyermek nevelésében részt vevő feleknek (szülők, óvodapedagógusok, első osztályos tanítók, más szakemberek).

Minden egyes gyermek individuum, ezért egyéni hozzáállásra van szüksége mind a pedagógusok, mind a szülők részéről a beilleszkedés és a fejlődés során. A környezetből érkező ingerek generálását ezen tények függvényében kell alakítanunk a gyermek igényeihez mérten, valamint pozitív irányba kell befolyásolnunk a nevelési színtér módosításával. Fontosnak tartjuk meghatározni azokat a stratégiákat, melyek segíthetnek azon feltételek diverzifikációjában, melyek befolyásolják az iskolára való individuális felkészítést a gyermekek és a szülők szemszögéből. Ezen kívül segítik az óvodapedagógusok, az első évfolyamban oktató pedagógusok, a speciális pedagógusok és pszichológusok munkáját is. Az alkalmazott stratégiák lehetővé teszik a rugalmas reagálást a problémákra, és akár olyan intézkedések foganatosítását is, amelyek által ki tudjuk védeni a nehézségeket. Az óvoda és iskola együttműködésének kapcsán alkalmazott stratégiák a támogató környezet kialakításának aspektusainak figyelembevételével határozhatók meg. Ezen aspektusok a következők lehetnek:

- Pedagógiai felvilágosítás aspektusa: előfeltételezi az óvodapedagógusok és az első évfolyamban oktató pedagógusok közt az információk átadását, melyek az oktató-nevelő munka specifikumaira irányulnak az egyes intézményekben. Szakmai szemináriumok, eszmecserék, értekezletek és előadások keretén belül a pedagógusok beszélgethetnek az iskolakészültség kérdéseiről, a pedagógiai diagnosztikáról, de az iskolai beilleszkedés folyamatáról és az adaptációs problémák kialakulásának okairól, s ennek kapcsán a lehetséges pedagógiai intervenció stratégiáiról.
- Módszertani aspektus: az óvodapedagógusok és az első évfolyamban oktató pedagógusok módszertani ismereteinek gyarapítását foglalja magába, melynek keretén

belül kölcsönösen megismerkednek a másik intézményben alkalmazott módszerekkel, stratégiákkal, formákkal és eszközökkel. Nagyon jó lehetőség lehet erre a kölcsönös hospitáció, szakmai csoportokon belüli eszmecsere, de akár az egyes tantárgyakon belüli módszertani szaktanácsadás is.

- Gyakorlati aspektus: egyik oldalon fontos, hogy a majdan első osztályban oktató pedagógus megismerkedjen leendő diákjaival (ha van rá mód), másik félről pedig az óvodapedagógusnak kapcsolatban kellene maradnia volt óvodásaival az iskolába lépés után. Ezáltal az iskola első évfolyamában hatékonyabban lehetne megtervezni a gyermekekkel való munkát, és a környezetet is jobban az igényeikhez lehetne alakítani. Ez azonban csak ritkán valósítható meg objektív okok miatt (pl. nem minden gyermek látogatja az iskolába lépés előtt az óvodát, városon egy óvodából több iskolába mennek a gyerekek, stb.).

Ezen aspektusok érvényesülésével az óvoda és az iskola együttműködésében olyan stratégiákat lehet alkalmazni, amelyek minőségesebbé teszik a gyermekek iskolára való felkészítésének folyamatát, valamint megkönnyítik számukra az első évfolyamba való beilleszkedést. Ezáltal csökkenhetnek az új pozíció során elsajátított nehézségek.

Megállapítható tehát, hogy a jelenlegi pedagógiai elmélet hazánkban tükrözi azt az igyekezetet, mely rugalmas oktatási-nevelési feltételek megteremtésére irányul, figyelembe véve a gyermekek és azok családjainak egyediségét, ami ötvöződik a sokszínűség iránti igénnyel a művelődés tartalmában, s ezáltal az egyik oldalon biztosítja a variabilitást a lehetőségek terén, másrészt viszont garantálja a művelődés minőségét. Szükségesnek tartjuk viszont az elmélet magas szintű gyakorlattal való ötvözését is, ami még várat magára e területen.

A gyermek individuális iskolakészültségének feltérképezése az oktató-nevelő munka optimalizációjának tükrében

A felsorolt érvek alapján tehát kijelenthetjük, hogy a pedagógus elsőrendű feladatai közé tartozik az első évfolyamban a pedagógiaileg fejlesztő környezet kialakítása a gyermek életkori sajátosságainak figyelembevételével, különös tekintettel az egyéni képességeire. Ennek érdekében azonban szükséges megismernie a diákokat. Hazánkban többféle diagnosztikai módszer áll a rendelkezésre (standardizált iskolaérettségi tesztek, mint például a

Kollárik-féle iskolérettségi teszt, dán rajzteszt stb.), melyek segíthetik az állapotfelmérést, s melyek segíthetnek abban is, hogy a tanulók igényeihez mérten alakítsuk a környezetet. Ezáltal optimálissá tudjuk tenni a kisdíákot körülvevő környezetet nemcsak fizikailag, de az osztályklíma szempontjából is.

Érdekes és újszerű hozzáállást tanúsít a diagnosztizáláshoz Polivanova (Kurincová–Slezáková 2013), aki az iskolás pozíció alakulását a gyermek belső énjének szemszögéből kiindulva közelíti meg, és formálódásának folyamatát szintekre bontja. Az iskolába lépést követő kezdeti időszakban ugyanis szerinte elkezdődik egy folyamat, mely során a gyermek elsajátítja a diákszerepet: tehát nem tanulóként, hanem óvodásként lép az iskolába. A szerep elsajátítása során szükségletek rendszere alakul ki a diák tanulási szokásaival összefüggésben, melyek a társadalom által elismert fontos tevékenységforma, a tanulás problémamentes végzését segítik elő. A „belső iskolás-pozíció“ elsajátítása három szakaszban valósul meg, s ezeket Polivanova (2009) az állapotfelmérés kiindulási pontjainak tekinti:

- Az első szakaszban a gyermek részéről megjelenik az iskolához való pozitív viszony, de még nem tudatosítja a iskolai életforma és a tanulás által megkövetelt kööttségeket. Iskolába akar menni, de még nem tudja felfogni, hogy eddigi életvitele teljesen megváltozik. Tulajdonképpen az iskolai élet formális attribútumai vonzzák.
- A második szakaszban a gyermek orientálódni kezd az iskolai élet velejárói közt, de még a diákélet szociális aspektusai kötik le, a tanulási aspektusok nem érdeklik.
- A harmadik szakaszban már megjelenik a gyermek részéről az érdeklődés az iskolai élet szociális és tanulási aspektusai iránt is, a megismerő folyamatok dominálnak.

Az iskolás pozíció alakulásának a gyermek belső énje alapján történő megközelítése és vizsgálata nagyon fontos szereppel bír az új tevékenységi formák elsajátítása és az új kapcsolatok kiépítése szempontjából. Ha a „belső iskolás-pozíció“ megfelelő mértékben alakul, a gyermek gond nélkül be tud kapcsolódni a tanulási folyamatokba. Ezt tükrözi a tudatos viselkedése, tevékenységeinek jellege, s az is, hogy alá tudja rendelni magát a csoportnak. A kisdíák saját aktív megismerő tevékenysége során fejleszti új kompetenciáit, s ez tükröződik önreflexiójában is. Fontos, hogy a folyamat során tudatosítsa formálódását, s azt, hogy ő saját magát is tudja alakítani, fejleszteni. Ha a gyermek sikeresnek érzi magát önreflexiója során, elégedett lesz, és szívesen végzi majd a tanulási tevékenységeket. Az iskolába lépéskor a gyermekek nagy többsége azonban az első két szinten van. A harmadik szintre már rendszerint az iskolában jut el. Az egyes szintekhez kötődően Polivanova (2009) a

következőképp jellemzi az individuális iskolakészültséget, s vele összefüggésben gyermekek típusait az óvodáskor végén, iskoláskor elején:

- „óvodás“: még nem kész betartani a szabályokat és megfelelni a követelményeknek, amelyeket az iskola, illetve a pedagógus állít vele szemben, nem tud az utasítások alapján dolgozni. Életében még mindig a játéké a főszerep. A pedagógusra játszótársként tekint, nem tud hosszabb ideig együttműködni. Általánosságban véve jellemző rá a tanulásra való felkészületlenség. Oka lehet az egyenetlen fejlődés, amely által az egyes részterületeken lemaradás tapasztalható (pl. intellektuális, affektív, akarati). Az *éretlen* szóval tituláljuk őket, és halasztást javaslunk számukra az iskolából. Számukra ajánlott még egy évet az óvodában maradni, vagy nulladik osztályt látogatni. Polivanova szerint ebbe a csoportba tartozhatnak azok a gyerekek is, akik óvodás éveik alatt túl voltak terhelve szakkörökkel, intellektuális tevékenységekkel, mert a szülei a játékot nem tartották teljes értékű tevékenységnek.
- „majdnem iskolás“: az ebbe a csoportba tartozó gyermekek már készek betartani a szabályokat, de külön figyelmet igényelnek a pedagógus részéről. Az iskoláskor elején még gyakran játszanak „óvodásat“. Az iskolát jelképező tárgyak, mint az iskolatáska, füzet, tolltartó, különleges jelentőséggel bírnak számukra. Az iskolát komolyan veszik, és betartják a pedagógus utasításait, azonban jellemző, hogy a tanulással kapcsolatos feladatokat nem tudják az egyéb feladatok elé helyezni, amelyet az iskolában kapnak (pl. virágok megöntözése). Az otthoni környezetben gyakran vannak problémáik, mert a szülői utasításokat nem akarják betartani, ellenállnak, de elutasítják a segítséget is. Az előző csoporthoz tartozó gyermekekkel szemben az ide tartozó tanulók akarnak tanulni, de még nem tudnak. A feladatok teljesítésénél gyakori érzelmi támogatást igényelnek, állandó jellegű és pontos utasítás szerint tudnak csak dolgozni.
- „iskolás“: a pedagógusok körében közkedveltek az ide sorolható gyerekek. Viselkedésük tudatos, a feladatokra megfelelően tudnak összpontosítani, és sikeresen el is tudják azokat végezni. Fejlett intellektussal rendelkeznek. Általában ingergazdag környezetből származnak. Játékkal kapcsolatos képességeik kiválóan fejlettek. A pszichológusok ezt nagyon fontos alappillért tartják a tanulási képességek formálódásánál és a tanuláshoz való pozitív viszony kialakulásának szempontjából. Nemcsak meg tudják különböztetni a játékot és a tanulási tevékenységet, hanem helyesen is tudják rangsorolni. Helyenként jellemző lehet rájuk a felnőtt viselkedés,

ami gyakran a gyermek pszichikai fejlettségének tudható be, de a szülők is befolyással bírnak rá. Gyakori, hogy az ebbe a csoportba tartozó gyermekeknek túl realista életszemléletű vagy magas intellektuális szinttel rendelkező szülei vannak.

- „pszeudo-(ál)iskolás“: első ránézésre képesek az iskolára, de úgy jellemezhetjük őket a legtalálóbban, mint a pedagógus utasításainak formális megvalósítói. Hiányzik belőlük az önállóság, és nehezen viselik a negatív értékelést. Viselkedésükben szinte állandóan jelen van a sikertelenségtől való félelem, és nem tudnak segítséget kérni a feladatok megoldásánál, ha megakadnak. A felnőttől állandó jelleggel pontos utasításokat várnak el, ezért nem tudnak önállóan érvényesülni. Gyakran nem értik a feladatokat, a feladatok megoldásakor nem érznek örömet, elégedettséget. Polivanova (2009) szerint ennek okozója gyakran az autoritatív stílusú családi nevelés, amelyben a legnagyobb értéke az engedelmességnek van. A szülők elvárják a gyermektől az utasítások feltétel nélküli végrehajtását. Nem magyaráznak és kérnek, csak parancsolnak. Az ilyen esetekben segítség lehet a szülők számára a tanácsadás, vagy a gyermekek számára az érdekköri tevékenységekben való részvétel, ahol fokozatosan megtanulhatnak önállóan érvényesülni.
- „kommunikátor“: ebbe a csoportba a szerző azokat a gyermekeket sorolja, akik szívesen kommunikálnak a pedagógussal, és szeretnek a figyelem központjában lenni. Jellemző, hogy gyakran árulkodnak másokra. A feladatok elvégzésére és az utasítások teljesítésére úgy tekintenek, mint céljaik elérésének eszközére. A cél esetükben a tanító figyelme. Annak érdekében, hogy magukra vonják a pedagógus figyelmét, sok mindenre képesek, például feltűnő viselkedésre, tárgyak szétdobálására maguk körül, kiabálásra, hangoskodásra, padból való kiugrálásra, hangos nevetésre stb. Gyakran már az iskolába lépéskor tudnak olvasni és számolni, fejlett intellektussal rendelkeznek. Viselkedésük hátterében különféle okok húzódnak meg. Ide sorolható a szülői szeretet és a figyelem hiánya. Az osztálytársak körében nem közkedveltek, de rendszerint nem is keresik a szorosabb kontaktust. A pedagógus részéről nagy türelmet igényelnek. Hatásos stratégia lehet a közös tevékenységekbe való bevonás, de bizonyos esetekben akár az alkalmankénti ignorálás is.

Minden egyes típus megkülönböztetett figyelmet és egyéni hozzáállást igényel a pedagógus és a szülő részéről, nemcsak az edukációs folyamatok megvalósításánál, de a környezet kialakításánál is. Ezért jó, ha a pedagógus diagnosztizál, és individuális „portrét“ készít minden egyes tanulóval külön-külön, s képet kap a gyermekek egyéni képességeiről és a

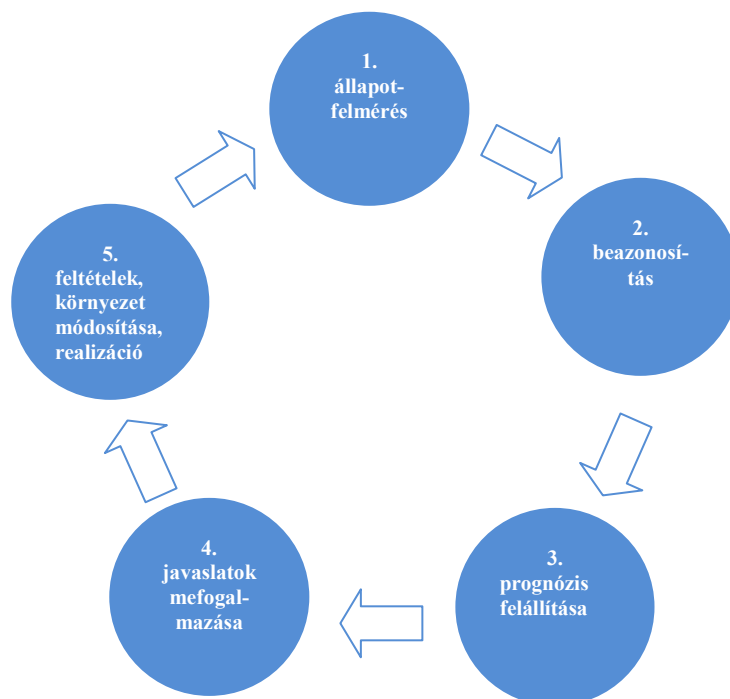
csoport összetételéről is. Ezáltal olyan feltételeket tud teremteni, amelyek figyelembe veszik a gyermekek egyéniségét, de a csoportot is, s ami által fokozatosan kialakíthatja a tanulási szokásokat.

A hatékony környezet kialakításának céltudatosnak és rendszeresnek kell lennie. A pedagógusnak mindenképp törekednie kell arra, hogy az edukációs folyamatok pedagógiai és szervezési feltételeit optimalizálja.

A pedagógiai szervezési feltételek optimalizációjának alapelvei az első évfolyamban

A pedagógiai szervezési feltételek optimalizációja szakaszokra bontható. Az áttanulmányozott elmélet és a sokéves pedagógiai gyakorlat alapján grafikusán ábrázoltuk a pedagógiai-szervezési feltételek optimalizációjának folyamatát az általános iskola első évfolyamában, mint azt az *1. ábra* mutatja. A folyamat ciklikus, körforgásszerűen ismétlődik.

Amennyiben hatékonyan szeretnénk alakítani az iskolai környezetet, elsősorban a szűkebb mikrokörnyezet alakítására kell hangsúlyt fektetni. A kisdiák számára az osztály az a hely, amely biztonságot nyújthat a nagy iskolaépületben. Ha az osztály feltételei adottak és klímája megfelelő, természetesen a tágabb környezet formálásával is kell foglalkozni.

1. ábra: A pedagógiai szervezési feltételek optimalizációs fázisai

Tyrinova (2010) nagyon fontosnak tartotta a probléma kapcsán azon pedagógiai alapelvek összefoglalását, melyek alkalmazása által a gyermek iskolai beilleszkedése sikeres és problémamentes lehet. Ezek a következők:

- a gyermekekhez való individuális hozzáállás,
- a gyermekek képességeinek, készségeinek és potenciáljának fejlesztése beilleszkedést elősegítő program vagy kurzus segítségével (pl. „*A gyermek bevezetése az iskolai életbe*“),
- a gyermek tanulási tevékenységekkel való fokozatos és mérsékelt terhelése,
- aktivizáló módszerek alkalmazása a beiskolázás során, a tanulási tevékenységekben,
- tanítás és értékelés érdemjegyek nélkül.

Slezáková (Slezáková–Kurincová 2013) Voroncov (2009) alapján a pedagógiai-szervezési feltételek optimalizációjának további alapelveit emeli ki, melyek segítenek sikeressé tenni a gyermek beilleszkedését:

- Az osztálytermi munka időbeni strukturálása az aktív tevékenységek és pihenés fázisainak szempontjából (munkaritmus kialakítása). Míg az óvodában a gyermek még érdeklődése szerint válogathatott az irányított és spontán aktivitások között, a pedagógus nem erőltette, inkább motivációval terelgette, addig az iskolában a szigorú kötöttség válik jellemzővé. A tanulási tevékenységekben már kötelező részt venni. A gyermekeknek meg kell szokniuk az új időbeosztást, a tanítási órák és szünetek pontos és rendszeres váltakozását, ami számukra megerőltető lehet. Rituálék és szimbólumok használata javasolt, könnyebbé és játékosabbá tehetik az átállást.
- Az osztályterem differenciált kialakítása: a gyermekek testi és lelki egészsége érdekében ajánlott tanulási és relaxációs zóna kialakítása.
- Tevékenységek váltakoztatása. Ajánlott az egyes tevékenységek váltogatása (játék, tanulás, munka jellegű tevékenységek), hogy a kisdíák számára ne legyen monoton a folyamat. Jó, ha a figyelmet és koncentrációt igénylő feladatokat felváltja a mozgás, a szervezett aktivitásokat pedig a spontán tevékenységek. Sikeresen tervezhetőek és szervezhetőek a tevékenységek a tanulók bevonásával. Mozgásigényük kielégítésével el tudjuk kerülni a figyelem szétszóródását és a fáradtságot. A mozgás megvonása ugyanis a kezdeti időszakban idegességgel, agresszivitással járhat, vagy akár izgágaságban, nyugtalanságban nyilvánulhat meg. De ha a gyermek számára kedvelt és érdekes tevékenységekben vehet részt, jól érzi magát, sokkal hamarabb tudja elfogadni és beépíteni személyiségébe az iskolás szerepet.

- Osztályközösség formálása: a közösséghez való tartozás érzésének megszilárdítása, a pedagógus vezető szerepének érvényesítése, a szabályok elsajátítása, mások respektálása és a hozzájuk való alkalmazkodás. Fontos megtalálni a gyermekekhez vezető utat, egyénenként felismerni a csoportba való bekapcsolódás motivációs bázisát. Nem minden gyermek számára hatékonyak az általános és „közös“, mindenki számára szóló utasítások. Sokan igénylik az individuális megszólítást és figyelmet. A szabályok betartásánál ezért szintén hatékony lehet a rituálék és szimbólumok alkalmazása. Például a csendet szimbolizáló kártya felemelése.
- A munka tempójának individualizációja: a gyermek komfortérzetének egyik fontos megalapozója.
- A feladatok kiválasztásának lehetősége: a gyermek fokozatosan megtanulja értékelni önmagát, saját teljesítményét. Meg tudja állapítani, miben jó, és mit kell még gyakorolnia.
- Megfelelő feltételek kialakítása a diák–pedagógus kooperációhoz és annak támogatása: a legtöbb iskolába lépő gyermek még igényli a pedagógus támogatását, vezetését, útmutatását az együttműködés terén. Még nincsenek kifejlődve teljesen ezen képességeik, ezért fokozatosan kell segítenünk e képességek alakulását. Csak a legérettebbek, az „iskolás“ típusú tanulók tudnak kooperálni a megfelelő szinten. Az együttműködést a csoport összetételének megfelelően kell irányítani, ezért fontos az individuális hozzáállás megvalósítása és annak fényében komplex stratégia kialakítása a csoporttá formálódás és kooperáció jegyében.

Mivel a beilleszkedés specifikus időszak a gyermek életében, sajátos feltételek megteremtését követeli. Hazánkkal ellentétben több külföldi országban adaptációs programokkal igyekeznek megkönnyíteni a gyermekek számára a folyamatot, amelyek számunkra inspirációként szolgálhatnak. Ilyen például Ef'konyin és Davydov Adaptációs- és fejlesztő programja (Voroncov 2009), amely „*A gyermek bevezetése az iskolai életbe*“ elnevezésű kurzussal indít, s amely megközelítőleg három hétig tart. Lényege a gyermeknek az új környezethez, a pedagógushoz, valamint az osztálytársakhoz való pozitív viszonyának megalapozása, kialakítása.

A program kiemelt fontosságot tulajdonít annak, hogy a gyermek elsajátítsa a következő kompetenciákat:

- tudjon saját pozíciót elfoglalni az osztályközösségen belül,

- legyen képes kommunikálni másokkal,
- legyen képes számára fontos információk beszerzésére,
- le tudja küzdeni a diszkomfort-érzését bizonyos szituációkban,
- bízzon önmagában,
- képes legyen új ismeretek szerzésére.

Ezáltal a pedagógusra váró feladatok a következők:

- kidolgozni a tanulókkal közösen az osztály számára a szabályokat,
- felkészíteni a gyermekeket a pedagógussal való munka új formáira,
- felkészíteni a gyermekeket a társakkal való kooperációra a tanulás során,
- elvégezni a belépő állapotfelmérést a gyermek „startkészültségéről”,
- a kisdíjakat fokozatosan bevezetni az egyes tantárgyak világába.

A pedagógus rendelkezésére rengeteg játék, rituálé, szimólum áll annak érdekében, hogy megkönnyítse a beilleszkedés folyamatát. Csak kreativitása szab határt alkalmazásuknak. A program szerint sikeresen alkalmazhatóak a gyakorlatban a drámapedagógiai játékok az ismerkedésre és a szociális kapcsolatok építésére, de akár a köszönési rituálék, vagy a hangszerek és a csengők által kiadott hangjelzések is. Az egyes tantárgyak tananyagának elsajátítását érdekesebbé lehet tenni a frontális és páros munka egyéni munkával való váltakoztatásával, projektmódszerek alkalmazásával, de akár kísérletezéssel, megfigyeléssel is. A szerzők a beilleszkedés során kiemelt figyelmet ajánlanak fordítani az egyes tevékenységek megfelelő váltakoztatására. Ennek érdekében a tanulási folyamatot játékkal, tréninggel és mozgással kell színesíteni. Az első évfolyamban a jól átgondolt, tudatosan megválasztott mozgásos, edukációs és egyéb játékok beiktatása a gyermekre mindig motiválóan hatnak, a pedagógusnak pedig segítenek elérni a célt, érdekesebbé téve a tanulási folyamatot. Továbbá új értékelési formák bevezetését ajánlják, amely során az eredmény a tanuló igyekezetének fényében van értékelve. Kellő tér van biztosítva minden kisdíj számára a pozitív önértékelésre is. A pedagógus és az osztálytársak értékelésének önértékeléssel való ötvözése elősegíti a gyermek egészséges énképének kialakulását. A program kiemelt figyelmet fordít a szülővel való együttműködésre, hiszen nekik kell megteremteniük a megfelelő és inspiráló családi hátteret, a motiváló otthoni környezetet. Nagy jelentőséget tulajdonítanak a gyermek szülő általi érzelmi támogatottságának. További fontos pontja a programnak a szakemberekkel való együttműködés. Az iskolába lépéskor úgynevezett

„pszichikai portrét“ készítenek a gyermekről az individualizált diagnosztika keretén belül, amely a diák startpozíciójának aktuális állapotát hivatott feltérképezni.

A sikeres beilleszkedés mutatói

A pedagógiai-szervezési feltételek optimalizációja az első évfolyamban azt a célt szolgálja, hogy megteremtse a gyermekek számára az emocionális biztonságot, segítse a bizonytalanság érzésének leküzdését, biztosítsa a testi és lelki egészség védelmét, lehetővé tegye a komfortérzet kialakulását, elősegítse az iskolához fűződő pozitív viszony formálódását.

A megfelelően kialakított környezetben a gyermek olyan stratégiákat tud kialakítani, amelyek segítségével képessé válik leküzdni az akadályokat, tudja kezelni a stresszhelyzeteket és alkalmazkodni tud az új elvárásokhoz. A szocializáció során létrejött azon képességeknek és készségeknek az összességét, amelyeket a gyermek szervezete egyensúlyának elérése érdekében fejleszt ki, megküzdési stratégiáknak nevezzük (*coping strategies*). A megküzdési képességek Margitics és Pauwlik (2006) szerint azt mutatják, hogyan tud a személy a nehéz, stresszkeltő élethelyzetekkel megbirkózni. A pedagógus feladata támogatni a gyermeket a megfelelő stratégiák elsajátításának folyamatában, és ezáltal segíteni minimalizálni az adaptációra fordított energiát.

Az iskolai beilleszkedés csak akkor lehet sikeres, ha a változásokra fokozatosan kerül sor, és gyermeknek elég ideje van rá, hogy megtalálja a megfelelő stratégiákat. Természetesen a szülő és a pedagógus feladata, hogy megkönnyítse számára ezt az időszakot. A beilleszkedési folyamatot akkor tekinthetjük lezártnak, ha a kisdíák lelki egyensúlya stabillá válik, képességeihez mértén kiegyensúlyozott teljesítményt nyújt, és újonnan kialakított stratégiáit sikeresen tudja alkalmazni új környezetében. A beilleszkedést tehát akkor nyilváníthatjuk sikeresnek, ha összhang van az edukációs környezet elvárásai és a gyermek azon lehetőségei közt, amelyek lehetővé teszik az elvárásoknak való megfelelést.

Cholodova (2010) meghatározta a sikeres beilleszkedés mutatóit, amelyek a következők:

- a gyermek stabil fizikai, pszichikai és szociális egészsége,
- állandósult egyensúly a kapcsolatokban (diák és osztálytárs, diák és pedagógus),
- adekvát viselkedés,
- tanulási szokások és kompetenciák megszilárdulása.

Čeprasova (2012) a pszichoszociális adaptáció alapkritériumait kissé más szemszögből közelítette és határozta meg. Az általa felsorolt kritériumok a gyakorlatban szolgálhatnak az iskolai beilleszkedés feltérképezésére, jellegének megállapítására is. Ezek a kritériumok a következők:

- -a tanulási tevékenységek effektivitása,
- normák elsajátítása,
- sikeresség/eredményesség a szociális kontaktusok terén,
- érzelmi kényelem, jókedv.

Amennyiben a pedagógus ezeket a kritériumokat problémamentesnek értékeli, megállapíthatja, hogy a gyermek beilleszkedése sikeresen lezárult.

Összegzés

Az iskola első osztályába belépő gyermeknél tudatosítanunk kell, hogy óvodás gyermekkel állunk szemben, és a pedagógus segítségével fokozatosan fogja majd elsajátítani az iskolás szerepet. Mivel új szociális csoport tagjaként kell helytállnia, új szociális státuszt kell elnyernie, ezáltal az első hetekben fokozatosan, lépésről lépésre építi helyét az adott csoportban. Nemcsak a diákszerepet, hanem az osztálytárs szerepét is elsajátítja, hiszen mind a kettő kötelező érvényű a számára. Az iskolai élethez, a megváltozott napirendhez és a pedagógus elvárásaihoz való alkalmazkodás azonban gyakran okoz problémát a gyermek számára, hiszen az iskolában szükségét érzi annak, hogy helytálljon és sikereket érjen el, ami által belső konfliktusok alakulhatnak ki nála. Ha a feltételek és a környezet kedvező a számára, a szükségletei ki vannak elégítve és jól érzi magát, akkor problémamentesen fog beilleszkedni. De ha a gyermek úgy érzi, hogy a feltételek nem kedvezőek a számára, és a szükségletei nincsenek kielégítve, az állandó sikertelenség és kudarc érzése nagy valószínűséggel adaptációs problémák kialakulásához fog vezetni. Ami fordítva is érvényes lehet: az adaptációs problémák kudarcélményt generálnak. Ezáltal a kisebb-nagyobb gondok, az adaptációs és egyéb problémák az iskolai sikertelenség okozóivá válhatnak. Amennyiben a gyermek nem érzi magát sikeresnek, és belső konfliktusainak megoldásására nem talál hatékony stratégiákat, nem fog szeretni iskolába járni, és a tanulási tevékenységeket sem fogja lelkesedéssel végezni. Megterhelő lesz számára az iskolai élet. Kutásková (2004) szerint az első évfolyamban minden gyermeknek sikerélményekkel kellene gazdagodnia, és jól kellene éreznie magát. Ezért el kellene gondolkodnunk azon, hogy a sikeres gyermek kultuszát nem

kellene-e felcserélnünk az egészséges és elégedett gyermek kultuszára. Hiszen ha a gyermek elégedett és biztonságban érzi magát, sokkal jobb az ellenállóképessége, sokkal inkább motivált a tanulási és egyéb tevékenységek iránt, mégpedig úgy, hogy mindeközben jól érzi magát.

BIBLIOGRÁFIA:

- Alesandrovna, Gerasimova (2013): Socialno-psichologičeskaja adaptacija pervoklassnikov kak uslovije uspešnovo obučenija mladšich školnikov. In: Pervoe szentyjabrja. [online] Moskva. 2014. 09. 10. [2014. 11. 12.] < URL: <http://festival.1september.ru/articles/534484/>.
- Bogomolova, Maria (2013): Trudnosti adaptacii pervoklassnikov k škole. In: Saburčev, Anton–Malafeeva, Ekaterina–Kuzmicsev, Aleksej–Kaljuzsnij, Aleksej: Adaptacija učaščichsja vsech stupenej obrazovania v uslovijach sovremennogo obrazovatel'nogo processa. Materialy IX. Vserossijskoj naučno-praktičeskoj konferencii s meždunarodnym učastiem. Arzamas : Nižegorodskij gosudarstvennij universitet N.I. Lobačevskogo, Arzamasskij filial, 2013. 206–208. p.
- Čepasova, Svetlana (2012): Adaptacija rebjonka k škole. In: Nacsalnaja skola. [online] Moskva. 2014. 02.25. [2014. 10. 23.] < URL: <http://nsportal.ru/nachalnaja-shkola/psihologiya/adaptatsiya-rebenka-k-skole-1>
- Genndevna, Svetlana Misichina. (2012) Puti uspešnoj adaptacii pervoklassnikov k škole. In: Pervoe szentyjabrja [online] Moskva. 2014. 05.14. [2014. 09. 08.] < URL: <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/dlya-kompleksov-detskii-sad-nachalnaya-shkola/puti-uspeshnoy-adaptacii>
- Cholodova, Viktorija (2010): Programma: Adaptacija pervoklassnikov k škole. Orsk : Srednaja obščeobrazovatel'naja škola №38, 23 – 29. p.
- Korotajeva, Marina (2008): Adaptacija k škole. In: Adalin. [online] Moskva. 2014. 01. 25. [2014. 09. 08.] < URL: http://adalin.mospsy.ru/1_04_00/1_04_05.shtml
- Kutálková, Jana (2004): První třídou bez problému. Praha : Galén, 2004. 161 p.
- Linhartová, Dana (2008): Psychologie pro učitele. 2. vyd. Brno : Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. 257 p.

- Margitics Ferenc – Pauwlik Zsuzsa (2006): Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal. In: *Magyar Pedagógia*. Budapest. [online] 2006. 106. évf. 1. sz. 43–62. p. 2006. 02.22. [2014. 10. 10.] < URL: http://www.magyarpedagogia.hu/document/Margitics-Pauwlik_MP1061.pdf
- Masanskaja, Alena–Samsonova, Maria Georgievna (2013): Problema adaptacii rebjonka-pervoklassnika k uslovijam školnovo obučenija. Metodičeskij material. Krasnojarsk : 2013. 85 p.
- Nravdorub, Pavel (2013): Psichologičeskaja adaptacija pervoklassnikov k škole. In: Dietya. [online] Moskva. 2014. 01.12. [2014. 02.08.] < URL: <http://www.chudo-dieta.com/semiya-i-dom/uyut-i-garmoniya/roditeli-i-deti/2675-psihologičeskaya-adaptatsiya-pervoklassnikov-k-shkole>
- Polivanova, Katerina Nikolajevna (2009): Šestiletki. Diagnostika gotovnosti k škole. Moskva : EKSMO, 2009. 126 p.
- Řezáč, Ján (1998): Sociální psychologie. Brno : Paido, 1998. 111 p.
- Ronkoviczné Faragó, Eszter–Gergely Katalin Andrea (2012): Az óvoda-iskola átmenet pedagógiája. In: Hét aranyalma. Budapest : ERFO Nonprofit Kft, 2012. 87–113. P.
- Sazonova, Natalja Pavlovna (2009): Doškoľnaja pedagogika. Kurz lekcij. SanktPeterburg : Detstvo-Press. 125 p.
- Sidorov, Pavel Ivanovics–Parnjakov, Vladimir Aleksandrovič (2012): Vvedenie v kliničeskju psichologuju. Adaptacija rebjonka k škole. [online] 2014.02.15. [2014. 03.08.] < URL: <http://medbookaide.ru/books/fold1002/book2105/p60.php>
- Slezáková, Tatiana (2012): Spoločne do školy. Bratislava : Iris, 2012. 108 p.
- Slezáková, Tatiana – Kurincová, Viera (2013): Modelovanie edukačného prostredia v začiatočnom vyučovaní v kontexte adaptácie dieťaťa na rolu školáka. In: Integrowanie dzialan dydaktyczno-wychowawczych w edukacji elementarnej. Praca zbiorovawa. Katowice : 2013. 10–19. p.
- Slezáková, Tatiana – Tirpáková, Anna (2006): Adaptácia dieťaťa na školu. Súčasné pohľady na pedagogickú teóriu skum. Nitra : 2006. 191 p.
- Tirinova, Olga Ivanovna (2010): Slagaemie uspešnoj adaptacii. In: *Pačatkovaja škola*. 2010. 3.évf. 8.sz. 45–48.p.
- Vágnerová, Mária (1996): Komplexní problematika školního neprospěchu. Liberec : Technická univerzita, 1996. 96 p.
- Vágnerová, Mária (2005): Vývojová psychologie I. Dětsví a dospívání. Praha : Karolinum, 2005. 467 p.

Vekerdy Tamás (2001): Gyerekek, óvodák, iskolák. Budapest : Saxum Kiadó Kft, 2001.
161 p.

Voroncov, Aleksej (2009): Systema Elkonin–Davydova. Pedagogičeskije uslovija realizacii adaptacionnoho perioda v pervom klasse škol razvivajučšeho obučenija. In: *Nacsalnaja skola* [online] Moskva. 2014. 03.01. [2014. 03.08.] < URL: <http://nsc.1september.ru/articlef.php?ID=200801308>

BORBÉLYOVÁ, DIANA – SLEZÁKOVÁ, TATIANA

OPTIMALIZATION OF THE PEDAGOGICAL-ORGANIZATIONAL CONDITIONS OF THE INITIAL
EDUCATION IN THE CONTEXT OF SUCCESSFUL ADAPTATION OF THE CHILD TO SCHOOL

The study deals with the specifics of the initial education and optimalization of the pedagogical and organizational conditions of teaching that enable a smooth integration of children into a new school environment. The authors take a closer focus on the analysis of the principles of creating pedagogically developing environment that should enable every child to experience emotional security, to overcome the uncertainty of a new environment and to protect the child's physical and mental health. A young pupil is capable of achieving good results only in case of harmonious surroundings and is able to open merely in an emotional security. Therefore, one of the teacher's main task is to make the adaptational period easier for the child at the beginning of the school attendance and by this means, establishing a developing environment.

